

משתגעין ומתלהטין בתורה האור החיים הקדוש

פרשת פנחס תשפ"ד | גליון ככו

פנינים מיוחדים מעובדים ומתומצעים על פי דברי רבינו

פניני חיים

מוסר חיים לקח מהפרשה במשנת רבינו

בשמי"ח ראש - לזכות ידידנו הר"ח רבי יהודה בן שרה מרים הי"ו וז"ל

בש"ם בצלאל - לע"נ הר"ח משה שמואל ב"ר בצלאל ז"ל

קדושת הפה של לומדי התורה

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו'. וּמִצְוַת לַחֲסִידֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁפָּתְבוּ, כִּי פֹה שֶׁל לֹמְדֵי תוֹרָה דִּינוֹ כְּכֹלֵי שְׂרָת אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ בָם בְּקִדְשׁ, כִּי אֵין קִדְשָׁהּ כְּקִדְשַׁת הַתּוֹרָה, וְלָזֶה אֶסוּר לְדַבֵּר בּוֹ אֶפְלוּ דְבָרֵי הַל הִגַּם שְׂאִין בְּהֵם דְּבָרִים הָאֲסוּרִים (כו כג).

כלומר: הפה הוא כלי שמשרתים באמצעותו את הקדוש ברוך הוא בתורה ובתפילה שהם דיבורי קודש, ולכן בזיון גדול הוא להשתמש בו לדיבורי חול, גם כשאננם דיבורים אסורים כלשון הרע וליצנות, אלא כל דיבור חול. וכמו שדרשו חכמינו על הפסוק שאומרים בקריאת שמע "ודברת במ" - דוקא "במ" ולא בדברים בטלים.

ברעיון זה מפרש רבינו הפסוק בפרשתינו: "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפַּחְתֶּם תּוֹלַעַ מִשְׁפַּחַת הַתּוֹלַעֵי לְפָנָה מִשְׁפַּחַת הַפּוֹנֵי", שמי שרוצה להיות מבני ישישכר שהם היו לומדי התורה, צריך לפנות ולנקות את הפה מדברים בטלים, ומשאר תענוגי עולם.

ובלשון קדשו של רבינו: שְׁצַרְיָהּ לְפָנוֹתַי מְמוֹתְרוֹת הַמְרָגְשׁוֹת, גַּם מִהַשְׁחֹק וּמִדְּבָרִים בְּטָלִים, כִּי הֵם מוֹנְעִים קִיּוֹם הַתּוֹרָה בְּאֲדָם...

והוא מה שרמזו במאמר "לְפָנָה" שהיא פה העמל בתורה שבו שוכן חצי שמו יתברך, מִשְׁפַּחַת הַפּוֹנֵי, פְּרוֹשׁ, צְרִיף לְפָנוֹת מְפִיּוֹ כֹל חוּץ מִהִגּוֹת בַּתּוֹרָה, וְכֵן הַכְּלָלִים חֶלֶק אֶחָד מֵהֵם"ח מַעְלוֹת שֶׁהֵם בְּמַעוֹט שִׁיחָה בְּמַעוֹט שְׂחֹק בְּמַעוֹט תַּעֲנוּג' וְכִדּוּמָה לָהֶם שֶׁבַענָף הַמּוֹתְרוֹת.

ומקור דברי רבינו, הם בדברי **רבינו יונה החסיד** בפירושו לאבות על דברי המשנה 'כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה'. **וזה לשונו:** שלא ידבר בפה דברי תורה, ודברים שכולו דברים של הבלי העולם, שהיו החכמים הקדושים עושים עצמן ככלי שרת שאין משתמשים בהם דברים של חול.

ואחרים מציינים שכוונת רבינו לדברי **רבינו משה אלשיך**, הנקרא בפי כל 'האלשיך הקדוש', שכן כתב בפרשת תצוה (כח, לא) **וזה לשון קדשו:** "מי זה החי לא יתן אל לבו, לשמור לפיו מחסום מִדְּבָר דבר אשר לא כתורת ה' ולשמרה בקדושה וטהרה, כי הם כלי הקודש אשר ישרת במ את המלך הקדוש, ולא ישרתוה בכלי צואים, כי איך תכון תפילת שיחה עמוקה פי זרות ולשון מדברת גדולות, קטורת תועבה לפניו, והם כלי גללים מגואלים, והאיך יערב לפניו יתברך ניב אנשי לצון.

ובפרשת דברים מפרש רבינו את הנאמר בתחילת הספר "אלה הדברים אשר דבר משה", 'אלה' בא למעט ולפסול דיבורים אחרים, להורות, שמשם רבינו דיבר רק את דברים אלו - השנויים להלן במשנה תורה - ולא דיבר בדברים אחרים. ומפרש רבינו שגרמז בזה שמשם רבינו דיבר בכל חייו רק דברי תורה וחכמה ומוסר, וכמו כל הדברים שאמר לישראל במשנה תורה, ואילו דברים אחרים שאינם דברי תורה לא דיבר כלל.

ולסיום נביא עדות נוראה שכותב רבינו בספרו ראשון לציון (משלי ב, יד) על הספר אלשיך הקדוש, וזה לשון קדשו: "ספרו לי על חד בדרא [-יחיד בדורן] הלא הוא **הרב משה אלשיך ז"ל**, כי באותו זמן שהיה מתעסק בצרכי הגוף למצוא טרף, באותן שעות חיבר פירוש על התורה כולה, כי ידיו היו עסקניות ומחשבותיו חכמניות בתורה".

רבינו מביא זאת להוכחה, שגם בשעה שמתעסקים במלאכה, עדיין הראש והפה יכולים להיות שקועים בתורה. ועל פי זה מפרש רבינו את הפסוק בפרשת וילך "**כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבְלִבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ**".

בְּקִנְיָא אֶת קִנְיָתָי בְּתוֹכְךָ (כה יא).
קשה, מהו כפל הלשון, "בְּקִנְיָא אֶת קִנְיָתָי". ויש לפרש, דכוונת התורה להודיע שהיתה הקנאה רק לכבודו של הקב"ה ולא לשום מטרה ונגיעה צדדית. "וזהו היא מצוה שלימה אשר יתרצה ה' בה יותר מכל אשר יעשה האדם".

וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמִּכָּה וְגו' זְמַרְיָ בֶן סְלֹוָא (כה יד).
לכאורה תמוה, למה הזכיר הכתוב שמו רק כאן, ולא למעלה במעשה ההכאה. ויש לפרש, שהאדון ב"ה אינו חפץ לזלזל אפילו ברשעים, לפרסם מי הם בעלי דברים המתועבים. ולכך לא גילתה תורה בתחילה מי היה המוכה, רק לאחר שהזכיר השבח של פנחס אשר עשה דבר טוב, אמרה תורה שהוא קינא באדם גדול וחשוב שהיה נשיא בית אב, והאב של המדינית היה מלך, ונתעבב במיתתו בזויה לעין כל, ומטרת התורה לספר בשבחיו של פנחס ולא בגנות האיש המוכה והמדינית.

וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמִּכָּה אֲשֶׁר הִכָּה (כה יד).
קשה, מהו כפל הלשון "המוכה אשר הוכה". ויש לפרש, על פי מה שאמרו חז"ל 'רשעים בחייהם קרויים מתים', שעל ידי החטא הוא משחית ומכה את נפשו. ולפי זה יש לומר, דהפסוק מתכוון לשתי סוגי הכאות, "המוכה" - היא הכאה רוחנית שאיבד את הנפש, "אשר הוכה את המדינית" - הכאה גשמית שהרגו אותו.

צָרוּר אֶת הַמְדַּיְנִים וְגו' כִּי צָרִים הֵם לָכֶם... על דְּבַר פְּעוֹר (כה יז-יח).

יש לפרש, דאין הכוונה לנקמה גשמית דרך מלחמה, שהרי זה כתוב אחר כך בפני עצמו, "נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים", אלא היא נקמה רוחנית לשנוא את המחטיאים אותם, ולתעב כל הטוב והערב שבהם, ובאמצעות מחשבה זו תהיה מתרחקת תאוות העבירה מהם, שיוולד בהם טבע אלוקי וקדוש, "ומדה זו מדה סגולית הוא לחפץ בחיים", ובוה יתכפר להם עוון הקדום ולא יהיה בהם נגף.

וַיְהִי בְּנֵי יְהוֹדָה לְמִשְׁפַּחְתֶּם לְשַׁלָּה מִשְׁפַּחַת הַשְּׁלֵנִי (כו כ).
קשה, למה הזכיר כאן "ויהי" שהוא לשון צער, ולא מציינו בכל השבטים שהזכיר כן. ויש לפרש, דהנה אמרו חז"ל דישאל נקראים בשם "יהודה", והפסוק מרמז לצער שיהיה להם אחר חורבן הבית, וזהו הפירוש ויהיו - "והי יהו" בני יהודה בגלות ביד אויביהם, "אשרי מי שלא טעם, טעם שליטת שונא". ואחר כך אומרת התורה "לשלה משפחת השלני", מרמז לגואל המשיח הנקרא "שילה", שיגאלנו.

ויש לפרש עוד, דנתכון הפסוק להודיע, שצריכין ישראל להצטער בשביל המשיח ולקוות לישועתו, וכמו שאמרו חז"ל, ששאל המשיח את רבי יהושע בן לוי, האם ישראל מכירים בצערו וחולים עליו, וזו כוונת הפסוק "ויהיו בני יהודה", לשון צער, שכל משפחות ישראל צריכים להצטער בשביל משיח.

האם היה ליהושע דין מלך

לפרוש משערי היתר כדי שלא יבוא לידי איסור

ויסמך וגו' ויצוהו. עוד ירמז אצל המלכות, על דרך אומרים ז"ל 'אין צו אלא מלכות', דכתיב (שמואל א' יג יד) 'וַיִּצְוֵהוּ ה' לַגִּיד'. וידיק גם כן אומרו 'כַּאֲשֶׁר דָּבַר ה' בְּיַד מֹשֶׁה', פרוש, כי המלכות דבר ה' שְׁתֵּהִיָּה בְּיַד מֹשֶׁה בְּמִקוֹם שְׁמֹן הַמִּשְׁחָה (כז כג).

[כתב בשו"ת קול מבשר (ח"א סימן עו ד"ה עכ"פ נשיא): ואף כי בעניי נעלם ממני מקום המאמר 'אין צו אלא מלכות', מ"מ נאמן עלינו רבינו הקדוש בעל אוה"ח שהביא כן בשם חז"ל, בודאי נמצא כן באיזה מקום במדרש, עכ"ל.]

רבינו מבאר מאמר הכתוב "ויקח את יהושע וגו' ויצוהו", שמשה מינה את יהושע להיות מלך ישראל, ומ"מ לא נמשח בשמן המשחה, כיון שדבר ה' היה במקום שמן המשחה.

והנה כתב הרמב"ם (מלכים פ"א ג'): אין מעמידין מלך בתחילה אלא על פי בית דין של שבעים זקנים ועל פי נביא, כיהושע שמינהו משה רבינו ובית דינו, עכ"ל.

ומקורו ביומא (עג, ב), שהובא שם דאין שואלין באורים ותומים אלא למלך, וילפינן מהפסוק (לעיל פסוק כא) 'ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו במשפט האורים וגו' הוא וכל בני ישראל', ודרשינן "הוא" זה מלך, ופירש"י, דהא ביהושע משתעי קרא. ומבואר שיהושע היה לו דין מלך. וכן מבואר בסנהדרין (מט, א) דמה שאמרו ישראל ליהושע (יהושע א, יח) "כל איש אשר ימרה את פיך וגו' יומת", זה מדין מורד במלכות, ומוכח ג"כ שהיה לו דין מלך.

ובמכילתא (סו"פ בשלח, מסכתא דעמלק פרשה ב) עה"פ 'ושים באזני יהושע' איתא: 'מגיד שאותו היום נמשח יהושע, והיינו משום דלמלחמת עמלק בעינן מלך. [אולם לפי"ד רבינו בביאור הכתוב כאן, מבואר שרק סמוך לפטירתו של משה מינה את יהושע להיות מלך ישראל]. וראה עוד ברשב"ם (ב"ב עה, א ד"ה אוי) שכתב: 'שהיה יהושע לא נביא ומלך כמשה'.

ובמנחת סולת (ח"ב, בהערות שבתחילת הספר אות ה), הביא מש"כ בספר **ענף יוסף** על מדרש תנחומא (פר' יתרו ד"ה במלכים) דיהושע לא היה לו דין מלך, וכתב שבמדרש תנחומא (פר' בעלותך) לענין חצוצרות, מוכח דהיה מלך.

ובהגהות **המנחת חינוך** (על הרמב"ם שם) כתב ז"ל: מדברי רבינו נראה שיהושע היה מלך, ובמקרא לא נמצא, גם לא מצינו שנמשח ורבינו הביא לקמן שמושחין אותו, עכ"ל. [כוונתו למש"כ הרמב"ם (שם הלכה ז): כשמעמידין המלך מושחין אותו בשמן המשחה.]

ובשו"ת **קול מבשר** (ח"א סימן עו ד"ה עכ"פ נשיא), הביא דברי המנחת חינוך, וכתב דאישתמיטתיה לפי שעה דברי הגמרא ביומא ובסנהדרין הנ"ל. ומה שהקשה דבמקרא לא נמצא זה, יש ליישב לפי דברי רבינו כאן, וכ"כ רבינו בפרשת וילך עה"פ (דברים לא, יד) "קרא את יהושע ואצונו" דהוא מלשון מלכות. וא"כ הדבר מפורש בתורה בשני מקומות, דיהושע היה לו דין מלך.

עוד כתב **רבינו** בפרשת וילך (שם): וכן הוא אומר (שם פסוק כג) "כי אתה תביא" ודרשו ז"ל (סנהדרין ח, א) 'קח מקל והך על קדקדם', עכ"ל. וכוונתו שמוזה מוכח ג"כ דיהושע היה לו דין מלך.

למה לא נמשח יהושע

ומה שהקשה עוד **המנחת חינוך** שמבואר ברמב"ם (הל' מלכים שם) שכשמעמידין מלך מושחין אותו בשמן המשחה, ולא מצינו שיהושע נמשח. לא קשה כלל, שהרי כתב רבינו 'וידויק גם כן אומרו "כאשר דבר ה' ביד משה", פירוש כי המלכות דבר ה' שְׁתֵּהִיָּה ביד משה במקום שמן המשחה, שכוונת המקרא "ויצוהו וגו' כאשר דבר ה' ביד משה", שצויה ה' שהמלכות תהיה "ביד משה", כלומר שהסמיכה בידיים של משה תהיה במקום שמן המשחה. עוד כתב בקול מבשר (שם) דבלא"ה לא קשה, דהא אין מושחין רק מלכי בית דוד ולא מלכי ישראל כמבואר ברמב"ם (שם הלכה י').

וראה עוד **באבות הרא"ש** (ח"א קונטרס הלכתא למשיחא דף מד, ב) שהביא מקדמונים שעמדו על זה למה לא נמשח יהושע. וכתב ליישב לפי דברי **הנחלת בנימין** (הובא בספרינו כל הכתוב לחיים לפרשת תצוה כז, כ) שמלך שלא נמשכה מלכותו לזרעו אחיו לא נמשח, וכמו כן ביהושע שלא נמשכה המלכות לזרעו, לא נמשח. אך באבות הרא"ש העיר עך זה, מלשון המכילתא (שם) 'מגיד שאותו היום נמשח יהושע', ומבואר שנמשח בשמן המשחה. אולם **בהדרש והעיון** (ליון, מאמר קל"ח) כתב דלא יתכן לפרש המכילתא כפשוטו, כיון שלא היה עדיין שמן המשחה במלחמת עמלק שהרי נעשה רק אח"כ במלאכת המשכן, וצ"ע.

ואמרו לשמרן משפחת השמרני. ירמז לתוספת השמירה המתחייב עשות בן תורה יתר על ההמון, כְּאֹמְרָם ז"ל (יומא פו.) הֵיכִי דְמִי חֲלוּל הָשֵׁם, אֲמַר רַב, כְּגוֹן אֲנָא דְשִׁקְלָנָא בְּשָׂרָא וְלֵא דְהִיבְנָא דְמִי לְאֶלְמֵר, עַד כָּאֵן. מִזְּה יָקִישׁ כְּמָה צְרִיךְ לְהִשְׁתַּמֵּר בֶּן תוֹרָה בְּכָל פְּרָטֵי הַמְּצוּת, וְאֲמַר ז"ל (חובת הלבבות שער התשובה פ"ה) כִּי הַסִּידִים הָרְאִשׁוֹנִים הָיוּ שׁוֹמְרִים חֲמִשִּׁים שְׁעָרֵי הַתֵּר לְכָל יְפָשְׁלוֹ בְּשַׁעַר הָאֲסוּר, וְהוּא אֲמָרוּ "לְשִׁמְרָן מִשְׁפַּחַת הַשְּׁמָרְנִי" (כז כג).

זה לשון הספר **חובת הלבבות** (שער התשובה פ"ה): כמו שנאמר על קצת החסידים, שהיו פורשים משבעים שערים משערי המותר, מיראתם שער אחד משערי האסור, וכמו הסייגים, שצוה עליהם רבותינו ז"ל ואמרו, ועשו סייג לתורה, עכ"ל. והובאו דבריו **בראשית חממה** (שער הקדושה פט"ו, א), ו**בשל"ה** הקדוש (שער האותיות אות הקד"ף, קדושת האכילה א' אות מד), ו**ביוסף אומץ** (ח"א דיני זהירות במאכלים שיהיו בהיתר סימן קמא).

וראה **בחממה ומוסר** (לרש"י מקלם, ח"א סימן רכח) שכתב שיש ללמוד חומר הענין בזה, ממה שמבואר בגמרא (סוכה מב, ב), דאף שבמקדש מצות לולב בכל ז' מדאורייתא, ובגבולין עכ"פ יום ראשון מדאורייתא, מכל מקום אם חל בשבת גזרו חכמים שלא יטול, משום גזירה שמא יטלנה וילך אצל בקי ללמוד ויעבידנו ד' אמות ברשות הרבים. ויש להתבונן וללמוד מזה, כמה גדול וחמור כח עבירה, כי הנה האינו בקי בנטילת לולב, אינו מצוי כל כך, ומפני חשש פרושים שמא ילך כן שערי היתר, אם כן אנו לכל הפחות יש לנו ברשות הרבים, כדאי לבטל מכל כלל ישראל מצות לולב, כדי שלא יבוא האחד לשגגת שבת, ומזה יש ללמוד כמה נדרים וכמה שערים צריך האדם להרחיק את עצמו משערי היתר, שלא יבוא לידי שוגג אחד, עכ"ל.

אך כבר העיר הגר"ח פאלאג'י בספרו **ראה חיים** (ח"ב, בקונטרס חיא וחמרא שבסוה"ס, דף ט, ב), על שבחובת הלבבות (שער התשובה פ"ה) כתב, שהחסידים היו פורשים **משבעים** שערים, ורבינו כתב שפורשים **מחמשים** שערים, והוסיף הגר"ח פאלאג'י, שאם לפרוש אחת ושש, אחת ושבע, משערי האיסור. וכתב שכדברי חובת הלבבות מרומז במאמר הכתוב "ובחרת בחיים", והיינו, שבדבר המותר הנקרא חיים יש לך **לבחור בחיים בנימטריא שבעים**, לומר שיש לך לזהר שיהיה שבעים שערי היתר, ורק אז תאכל ממנו.

ובמגילת סתרים (לבעל הילבושי שרד, ד"ה ואז כשהוא) כתב: וגם במצות ל"ח צריך לעשות כך בהתעוררות הלב, כמו שאמרו רז"ל (ספרא, הובא ברש"י ויקרא כ, כו) 'אל יאמר אדם אי אפשי בבשר חזיר, אלא אפשי ומה אעשה שאבי שבשמים גזר עלי', ואז לא די במה שנאסר בפירוש, אלא מוסיף ועושה אזהרות לתורה ופורש **מחמשים** שערי היתר בשביל שער אחד של איסור, עכ"ל. וזה כדברי רבינו שפורשים **מחמשים** שערים.

יש שהזכירו עוד מניינים שונים בשיעור השערים שצריך לפרוש משערי היתר, וכדלהלן:

הבאר מים חיים (בראשית ב, ז על הפסוק 'וייצר ה' אלוקים') כתב: כי כמה וכמה פעמים הזהירו רבנן לעשות סייג וגדר בפרישת **צ"ט** שערי היתר שלא יבוא לידי איסור, ולמדהוה מהתורה (ויקרא יח, ל) "ושמרתם את משמרת", עשו משמרת למשמרת, כמו שאמרו חז"ל (בימות א, א), עכ"ל. וכ"ה בשו"ת השיב משה (לבעל הישמח משה, סי' ז), המובא להלן.

ובדברי מלכיאל (הדרן לסיום מסכת עוקצין ד"ה ענין נתינת) כתב: וכמאמר החסיד שצריך לפרוש **מאה** שערי היתר כדי שלא יכשל בשער אחד מן האיסור, עכ"ל. והוסיף שיסוד ענין זה מבואר בדברי התוספות בכתובות (קד, א ד"ה לא נהנית) שכתבו בשם המדרש, שעד שמתפלל אדם שיכנסו דברי תורה לתוך מעיו, יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך מעיו.

ובשו"ת **בית שערים** (חלק אורח חיים סימן שלד) כתב: ואמרת: מאז לחלק, בדבר שהוא מחויב בעיקר המצוה, והוא מוסיף חומרא על חומרא לפרוש **מאלף** שערי היתר שלא יבוא לשער אחד של איסור, ודאי קדוש יאמר לו ולא הדיוט, והוא מצות עשה מן התורה לעשות כן, 'קדש עצמך במותר לך', ועיין רמב"ן בפרשת קדושים, עכ"ל.

חיוב זה מוסל יותר על הבן תורה

והנה, עיקר הענין לפרוש כמה שערים משערי היתר, כבר נתבאר בדברי הקדמונים כמבואר, ורבינו הוסיף, שכן תורה מחויב בכך יותר. וראה עוד כעין זה בשו"ת **השיב משה** (לבעל הישמח משה, סי' ז), שנשאל, באשר שיש אחד מאנשי עירו שאמר שיש קפי"א שלא יתפלל לפני התיבה מי שלבוש בגדי צמר מחמת חשש כלאים, עד שלבש בגדים אחרים בעמדו בתפילה, האם הזכות בידו. והשיב, שאמנם אשרי למי שזוהר ואין לובש בגדי צמר, משום שיש חשש גדול שמא נתערב בו חוט פשתן, אך אין בידינו לכוף את ההמון עם שלא ללבוש בגדי צמר. וגם אין היחיד יכול למחות בהש"ץ שלא ללבוש, אך זה רק אם מתפללין שם בבית הכנסת **בנוסח אשכנז** ולא בנוסח האר"י וזק"ל, אבל אם מתפללין **בנוסח האר"י** זוק"ל שהוא נוסח של המתנהגים בחסידות, ודאי דהדין עם היחיד, **שכל המתפללים בנוסח זה קיימו וקבלו עליהם לברוח מצ"ט שערי היתר** כדי שלא יפגעו בשער אחד ממאה של איסור ח"ו, ואין לובשים בגדי צמר. ואפשר אם אירע יחיד שנכנס להתפלל והוא מלובש בגדי צמר אין מחפשין אחריו, אבל עכ"פ היחיד יכול לעכב שלא לירד לפני התיבה בבגדי צמר, דהוי תרתי דסתתי תפילותיו ומלבושו, ומעורר ח"ו קטרוג גדול, עכ"ל. ומצינו למדים, שהמתנהג בדרכי החסידות, מחויב יותר בפרישת שערי היתר, וזה דומה לדברי רבינו שכן תורה מחויב בכך ביותר.

מאות מנייני שיעור והוגי תורת האור החיים הקדוש מעידים: עם הספר 'כל הכתוב לחיים' הכולל אלפי ביאורים מגדולי הדורות על ספר 'אור החיים' הקדוש, מודפסים 'מתוקנת ועריכות' בדברי האור החיים הקדוש, ומגלים צפונות ונפלאות בתורת הקדושה, עד בכדי ש'משתעשעו' ומתלהטין אחריו.

להשיג בכל חמיות הספרים, או בקו ה'מורשת' 0733.743.620

'הברת כנסת ישראל'

זאת הודיעה הקהילה על כנונותה לתרומה חד פעמית, ואף זו תינתן רק כאשר תגשם התכנית והישיבה תוקם בירושלים. אדהכי והכי, קם רבנו ונסע בעצמו למנטובה, שם בא בדברים עם ראשי הקהילה ושטח בפניהם את שאיפותיו. הסכימו אלו עמו, כי ימשיך במסעו לאמסטרדם, ואחרי שישב לאיטליה תקבע הקהילה את גובה תמיכתה. לפי שעה נתנו לו חמשה עשר ציקיני בתור 'צידה לדרך', ועוד חמשה ציקיני למשרתו הגאון רבי דוד חסאן זצ"ל וציקיני נוסף לעוזר שנלווה אליהם. לאחר שעלה רבנו לארץ ישראל, שיגר איגרת לקהילת מנטובה, בה סיפר על פתיחת הישיבה בראש חודש חשוון תק"ב, תיאר את סדרי הלימודים בה, ציין את מספר הלומדים העומד על עשרה והוסיף שהם "מתפללים על החברים תומכי מדרשנו".

עבדים לעבד ה'

כדי לפעול את כל אלו, לא חס רבנו על כוחותיו ועל כבודו, וכאמור נדד בעצמו בין קהילות איטליה והולנד. בכל מקום אליו הגיע, הלהיב את הלבבות ועשה נפשות לחזונו הנשגב. הקרוב אליו, תלמידו הנאמן שיצא עמו ממרוקו, הגאון רבי דוד חסאן זצ"ל, לא מש מאהלו וסייע על ימיו. אליו הצטרפו, בליורנו, שניים מיקירי הקהילה, רבי משה פראנקו ז"ל והנגיד רבי שלמה אלוף ז"ל, ששימשו את רבנו באמונה וסייעו לו רבות בהגשמת משאלות לבו הטהור. זולתם, נוספו למחנה רבנו כמה מעריצים ותומכים, מרבני ונגידי הקהילות, שהתגייסו לפעול בכל כוחם ומרצם, הרימו נדבתם והתרימו את מכריהם, ואף השתדלו בסידור האמצעים הטכניים שרבנו ביקש להשלים לפני נסיעתו. ראש וראשון להם, הנגיד רבי שלמה חיים סנגויניטי זצ"ל ממודונוא, וכמותו כמה מנכבדי העדות באיטליה, והצד השווה בשאיפתם - להיות אחיעזר ואחיסמך לצדיק.

השפעתו של רבנו על עשירי איטליה, גדולה ומכרעת היתה, ובגין כך ידעה הישיבה רווחה כלכלית כל עוד ורבנו חי בהאי עלמא. משנסתלק לעלמא דקשוט, ירד קרנה של הישיבה בעיני העשירים והתמיכות פחתו באופן משמעותי. במכתב ששלחו רבני הישיבה מירושלים, בשנת תקכ"ו, סחו בפילולם: "כי לימים ראשונים מאז היתה ישיבה של מעלה כולה כליל לא תחסר כל בה".

הועד המרכזי של 'חברת כנסת ישראל' נוסד בליורנו, שקהילתה נודעה - כאמור - באהבת תורה, ונכבדיה נהגו להחזיק ישיבות ותלמידי חכמים [כך כתב הגאון רבי יהודה עייאש זצ"ל - רבה של אלג'יר, שעלה לארץ ישראל והתעכב שנתיים בליורנו - בקונטרס 'אות ברית' בסוף ספרו 'בני יהודה', וזו לשונו: "זאת אומרת ומספרת שבת הארץ, היא העיר הגדולה, גדולה במעשיה, זאת העיר כלילת יופי, עיר ליוורנו יע"א. ואני בבואי מעיר ארגיל יע"א למחנה אלוקים זה, ראיתי והנה מנורת זהב כולה כלולה מכל המידות החמודות, כולה איתנהו בה, והלכות דרך ארץ שנו, כאן נמצאו, זכאן היו, הנהגות ישרות, שכל טוב לכל עושיהם, העין רואה והלב חומד. ולעילא מכל ברכתא שתי פרידות טובות, טובים השניים דאשתנו למעליותא עמיקתא ומסתתרא, ירושה להם מאבותיהם, מוחזקים בידיהם בכל היד החזקה, נתונים נתונים המה לפניהם היום ברכה בקרב הארץ, הן הנה היו לבני ישראל יסוד מוסד וקנין גמור, זכור ושמור, בכל לבבם ובכל נפשם ובכל מאודם, אשרי העם שככה לו. וזה פרטן - ברית ותורה, ברוך בכלל וברוך בפרט. וזאת התורה אשר שמו עליהם וקיימו וקיבלו לקבוע ישיבות ראשי עם קודש, איש איש על עבודתו ועל משאו בית ועד לחכמים, הא למגמר הא לאגמורי, עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכניה שרויה ביניהם, בישיבה שיש עמה סמיכה, סמיכת זקנים בדבר תורה מעות קונות מדי חודש בחודשו. ובאמת אמרו (ברכות ו.) 'כי זה כל האדם', כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה הדבר אשר ציוה ה', הסומך והנסמך יחדיו יחלוקו מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבוא, ואוכלין מפירותיהן בעולם הזה להיות מצליחים בנכסיהם לא יסורו ממנו, אמן נצח סלה ועד".]

מקרב חברי הועד המרכזי, נבחר בכל שנה 'פקיד השנה', שהיה מרכז את העשייה למען הישיבה באותה שנה. לאחר הסתלקות רבנו, כאשר היו צריכים לבחור ראש ישיבה שימלא מקומו, וגם כאשר התקבלו תלונות על סדרי הישיבה ועל דברים הצריכים תיקון, הונחו הסוגיות על שולחנם של חברי הועד בליורנו, שהיו הממונים בפועל על הישיבה.

הועד המרכזי שבליורנו, הוא שפנה לקהילות נוספות באיטליה וביקש את הירתמותן בתמיכה קבועה לישיבה בירושלים. עוד קודם שיצא רבנו לפקוד את קהילות איטליה בעצמו, פנו חברי הועד מליורנו לקהילת מנטובה ודחקו בנכבדיה ליטול חלק בכינון הישיבה. מקהילת מנטובה התקבלה התשובה, כי אין בכוח הקהילה להשית על שכמה מעמסה שכזו באופן קבוע - גם בשל חובות שהקהילה עצמה שקועה בהם, וגם מפני שהתחייבה כבר לתמוך בקביעות בעניי ירושלים והתנתה תנאי שלא תידרש להוסיף על תרומתה הקבועה - ועם

בה בעת שהשתדל והתאמץ לקבץ תלמידים - בני עלייה ובעלי מדרגה ראויה להצטרף אליו בעלייתו לארץ ישראל, כדי להתקדש בקדושתה ולעסוק בתורה יומם ולילה - ידע רבנו כמה קשה הוא עול הפרנסה בארץ ישראל, והבין כי כדי להחזיק את תלמידיו על שולחנן עליו לכונן תמיכה קבועה שתאחז בחומות הישיבה לבל תמוטנה.

למטרה זו הקים רבנו באיטליה את 'חברת כנסת ישראל', שכללה הן את התלמידים והן את ידידי הישיבה, שקיבלו על עצמם לתמוך בקביעות בלומדי הישיבה. על פי תקנות החברה שתיקן רבנו, נועד חלק שווה בחברה ללומדים ולמוחזקים בהם. רבנו תכנן להציב לוח זכרון בישיבה בירושלים ולחקוק עליו את שמות כל החברים, כאשר חכמי הישיבה יהיו מתפללים על כל החברים ובני משפחותיהם, בפרט בעת שהשתטחו על קברי צדיקים ופקדו מקומות קדושים ומסוגלים לתפילה. לאחר עלייתם לארץ ישראל, הקפיד רבנו לשלוח אגרות לחברי 'כנסת ישראל' שנתרו בחוץ לארץ, בהן דיווח להם בפרוטרוט על קורות הישיבה ולומדיה. הוא גם ביקש מהחברים הדרים בחו"ל, שיכתבו לו בקביעות, לכל הפחות אחת לשלושה חודשים, ולספר על הנעשה במחיצתם. מאחר וקהילות איטליה נטלו על עצמן לשאת בעול החזקת הישיבה, תוארה הישיבה "לשם ולפאר ולתהילה של קהילות איטליה" - כלשונו של הגאון רבי שבתאי אלחנן זצ"ל, רבה של קהילת קסאלי, במכתבו שיצוטט להלן.

גם בספר 'זכרון ירושלים' (אמסטרדם תקי"ט) לרבי יעקב בוביאנה ז"ל - ומשם הועתק לתולדות חכמי ירושלים' לרבי אריה לייב פרומקין ז"ל (חלק שלישי פרק א') - מתוארת הישיבה במלים המדגישות את השתייכותה לקהילת ליוורנו: "ויש בתוכה שתי בתי כנסיות, מלבד הרבה בתי מדרשות וישיבות ותלמודי תורה, ובפרט המדרש הגדול אשר יסד ובנה הגביר המפורסם החסיד והעניו דחיל חטאין ומוקיר רבנו כמו"ה ישראל יעקב פירירה נ"ע. ומדרש אחר אשר קבעו יחידי מגולה דק"ק ליוורני וערי איטליא להרב המובהק חסידא קדישא כמו"ה חיים נ' עטר זלה"ה בשם 'כנסת ישראל', אשר לעת עתה תלמידו הרב המובהק כמו"ה יונה נבון נר"ו ממלא מקומו. ועוד יש מדרש אחר אשר קבעו האחים בני המנוח כהר"ר משה פראנקו מפרנסי ליוורני, בשם 'פאר ענוים'".

אלפים כבר נושעו בזכות תרומתם למען האור החיים הקדוש והפצת ספריו הקדושים קנה לעצמך זכות אצל האור החיים הקדוש מתוך רחמינות 07232 713 620

האם נקנס פנחס שלא יהיה כהן

לכן אמר הנני נתן לו את בריתי שלום. עוד יתבאר הפתוב על פי דברי הקדוש ז"ל (זבחים קא): שאמר, כי קדם מעשה זמרי לא נתפחה פינחס, לפי שהיה מצוי ולא נמשח, ואחר שעשה קנאתו היתה לו הפקדה, והנה יש באפן זה ב' דרכים: א', הוא דרך מחילה. והב', דרך מתנה. דרך מחילה הוא שימחל לו ה' הקנס שקנסו שלא נמשח בזמן משיחת הכהנים, ודרך מתנה הוא שיתן לו הפקדה מחדש, פדרך שנתנה לאהרן הגם שאביו ואחיו לא היו כהנים. וכפי הדין יש הפרש בין אם יהיה הדבר דרך מחילה לדרך נתינה, דרך מחילה אינה צריכה קנין, ודרך מתנה צריכה קנין וכל עוד שלא קנו מידו לא זכה המקבל במתנה אלא במה שקבר הגיעו (כה יב).

בברכת שמעון תמה, שלא מצא מקור לדברי רבינו כאן שכתב שקנסו לפנחס שלא נמשח בזמן משיחת הכהנים.

ובספר יסוד אמונה (עה"ת, בתחלת הפרשה) ביאר, שלפי שנתעצל ולא בא בזמן שנמשחו אהרן ובניו, ונמצא שאין לו מדת הזריזות המוטבעת בכהנים, דהכהנים זריזין הם, לכן קנסוהו שלא יהיה כהן, אבל אח"כ במעשה דזמרי, בשביל שהיה זריז לקנא קנאת ה', כמדת הכהנים הזריזין, לכן אמר הקב"ה בדין הוא שיטול שכרו [להיות כהן], כמובא במדרש (רבה כא, א).

וביאר שזו כוונת בעל הטורים (כאן) שכתב: "לכן. בגימטריא מדה במדה". והיינו, שמחמת שנהג כמדת הכהנים הזריזין, לכן זכה לכהונה.

למה לא נתכהן פנחס מקודם

ובעיקר הדבר למה לא נמשח, נתקשו המפרשים בזה, ובגור אריה הלן (פסוק יג) ביאר, שלא נמשח פנחס בשעה שנמשחו אהרן ובניו, משום שאין מושחין קטן, ופנחס באותו זמן קטן היה, ולפיכך לא היה שייך למשוח אותו. וכשנעשה גדול ג"כ לא היה אפשר למשוח אותו, דלא נמשחו אהרן ובניו אלא כשנמשח המשכן, אבל למשוח אותו אחר כך, לא יתכן, עכ"ד. אבל עכ"פ לא מצינו שהיה בגדר קנס.

ורבינו כתב הלן (פסוק יג) וז"ל: תחת אשר וגו' ויכפר וגו'. נתן טעם למה שבחר לו י-ה לזכות הכהונה לפנחס בתורת מתנה מה' ולא מכח אביו, אמר "תחת אשר קנא לאלוקיו", הוא עשה לאלוקיו וחש על כבודו, גם אלוקיו ירוממהו באין צורך לו ליהנות ביקרו מיקר אביו, עכ"ל. והיינו, שהטעם שלא נתכהן פנחס כשנתכהנו אהרן וכל זרעו, היה כדי שיזכה בכהונה בזכות עצמו ולא בזכות אביו.

והגאון רבי שמאי גינזבורג זצ"ל (ירחון מוריה נט-ס עמ' כג ואילך) פירש [עפ"י דברי הזוהר הק], שהטעם שלא נתכהן פנחס קודם, משום שאם היה כהן מקודם, היה נפסל משום שהרג את זמרי, אבל מאחר שהרג את הנפש לפני שהיה כהן, אינו פוסלו לכהונה.

דין שחושדים בו ראוי לו שיסתלק מלדון בדין זה

ונראה שהגם שהיה יודע שנוטלות נחלה, עם כל זה עשה כן ללמד לדינים שרואים שנתשדים בדין שיסתלקו וכו' פדרך שעשה הוא, או אפטר שקחש להם שיהיו כמתלוננים וסלק עצמו מלצדד במשפטם והקריבו לפני ה' (כו ב).

רבינו מביא את דברי הזוהר הקדוש (ח"ג פרשת בלק דף רה, ב), שכיון שהיה סבור משה רבינו שחושדים בו, נסתלק מן המשפט והקריבו לפני ה', וזה כדי ללמד לדיינים שאם רואים שחושדים בהם, יסתלקו מלדון בדין זה.

ובשו"ת חיים ביד (סימן צח) הביא את דברי רבינו להלכה, וז"ל: כי כן העצה היעוצה וטוב בעיני אלוקים ואדם הוא כי בבא לפני הדיין דינים כאלו וכיוצא כאלו, ראשית יתפלל לה' שלא ישל בדבר הלכה, והן שנית דאם יהיה לו איזה חששת נגיעת בדבר מצד אהבה ושנאה, לא יתן מקום לאחרים שידברו עליו, הגם כי לבו שלם, וכאשר כתבתי וכו', והבאתי שם סמיכות לדבר מדברי הזוה"ק (שם) וכו', ודברי הרב אור החיים ז"ל סדר פנחס על פסוק "ותעמודנה לפני משה" וכו', ע"כ. וראה עוד בשו"ת שמע אברהם (סוף סימן סז) מש"כ ליישב עפ"י דברי רבינו.

כל נפש מישראל מגיעה בסופה לתיקון

בפרשתינו (כה, יד) כתב רבינו בשם המקובלים, שאין מציאות של נפש מישראל שנדחת לגמרי, וגם אם האדם הסריח וקלקל את נשמתו, בסופו של דבר יחזור לשורשו ותיקונו.

זה לשון קדשו: שקדם לנו מדברי המקובלים שלא ידח נדח מקל ניצוצי הקדשה וכלל לבסוף יזכו למקום שממנו באו, והגם שיריע איש ישראל אף צריח נפשו, סוף כל סוף יחזור לשרשו, והוא אומר "וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל", הרי שאפלו אחר מעשה בשם ישראל יכנה, הא למדת שלא נעקר משרשו.

לפי זה מבאר רבינו, שגם זמרי בן סלוא שחטא בעבירה חמורה עם המדינית, סוף כל סוף, על ידי שנהרג בידי פנחס, היתה לו כפרה וחזר לשורשו וקדושתו, ולכן מוצאים שהוא נקרא לאחר שנהרג בכינוי "איש ישראל", כי הוא חזר לשורשו ותיקונו.

ובפרשת בראשית (א, כו) כותב רבינו, שלפי דרגות החומר שאדם חטא, הוא צריך להתגלגל בבעלי חיים טהורים, שבאמצעות אכילתם בכוונה יש תיקון לנשמות המגולגלים בהם. ולכן אדם שחטא הרבה מתגלגל בבהמה שצריכה שחיטת שני סימנים, והוא צער גדול יותר. ומי שחטא פחות, מתגלגל בעוף שצריך רק שחיטת סימן אחד. ומי שחטא עוד יותר פחות, מתגלגל בדגים, שאין בהם כלל שחיטה.

ומוסיף רבינו, שמי שלא זכה, מתגלגל בשקצים ורמשים, והם המומרים והפושעים שאין להם תיקון.

זה לשון קדשו: כי באמצעות מעשה האדם ירד במדרגתו מבחינת אדם לבחינת דגים ולבחינת עופות ולבחינת בהמה ולבחינת שרצים - כפי ערך החטא ישפיל אדם מבחינת מעלתו עד אשר ירד מטה מטה רחמנא לצלח... וכל אלו הם ירידות הנפשות אשר ישנם בתקנות התקון לשוב לקדמותם, כי מהדומם יעלה לצומח ומהצומח יקנס בבעל חי בלתי מדבר, ומבעל חי בלתי מדבר יעלה לבעל חי מדבר, וישנו עוד בירידה פחותה, והוא פליון שאין אחריו תקנה, והיא ירידה לבחינת שקצים ורמשים, זה אבדה תקוותו, והם בחינות הרשעים הממירין דתם פושעי ישראל אשר הפליאו עשות.

דתן ואבירם הם שהחטיאו את קרח

הוא דתן ואבירם וגו'. צריך לדעת מה בא ללמדנו במאמר זה, ואם להודיע כי הן הנה האומרים במעשה קרח, דבר פשוט הוא, שאין לטעות שהיו דתן ואבירם אחרים בני אליאב אחר. ועוד, מעקרא לא היה לו להזכירם, והיה כלא היה, כשאר המשפחות שספדו תמו ולא נמנו. עוד, למה הצריך בדברים אלו "אשר הצו וגו' בהצאתם על ה'".

ונראה, כי לא בא הפתוב כאן אלא לומר שהן הנה היו סבה לכל מעשה קרח. כי יחפץ ה' לפרסם הרשעים שהם סבה לרשע הנעשה, והוא אומר "הוא דתן וגו' אשר הצו" וגו', פרוש, את אחרים על ה' ומשה עבדו, וכן פרש רש"י, הא למדת שהם המחטיאים העדה הנוצרת. ואפשר שגם את קרח הם החטיאו, והגם שאמר הפתוב "ויקח קרח", שנתנה שמועצמו עשה, אפטר שהיה למה שקדם לו מהם, ולעולם הם הצו אותו (כו ט).

רבינו מבאר, שכוונת הכתוב "הוא דתן ואבירם קרואי העדה אשר הצו על משה ועל אהרן בעדת קרח בהצאתם על ה'", ללמדנו, שהם היו עיקר הסיבה לכל מעשה קרח, שהם פיתו את העדה הנועדת לחטוא, ואפשר שאף הם החטיאו את קרח עצמו.

והעיר חכם אחד, שבזה מבואר היטב לשון הכתוב בתהלים (קו, יז) "תפתח ארץ ותבלע דתן ותכס על עדת אבירם", והיינו משום שהם היו העיקר.

והנה בספה"ק קדושת לוי (כללות הנסים, מהדו' מכו קדושת לוי ג. עמ' תרו) הביא בשם האבן עזרא, שרעת דתן ואבירם גדולה מרעת קרח, ונראה שהם הסיתו את קרח. אך תמה על זה, דא"כ מדוע קרח ועדתו נקראים בפסוק ובגמרא "עדת קרח", שהרי דתן ואבירם הם היו העיקר כמבואר. וביישוב קושיא זו כתב, וזה לשון קדשו: נראה לי, דאדרבה שזה היה לטובת קרח, כדי שיהיו לו העליה ובניו יעלו לגדולה, כיון שנקרא המחלוקת על שמו, והנס והבליעה נקראת על שמו, נמצא האותות שהוציא ישראל בקידוש שמו יתברך היה על שם קרח, ולכן זכה שבניו יעלו לגדולה, ויש לו עלייה, עכ"ל. עיי"ש שהארץ עוד בפירוש הפסוק על פי זה.

זכותו יגן עלינו זכרוננו צדיק לברכה